Քննարկում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՄՈՒՇԵՂ ՏՈՆՈՅԵԱՆ
mushotonoyan0440@gmail.com

ՄՈՒՏՔ

20րդ դարի սկզբին, երբ գիտնականները ջանք չէին խնայում ստեղծել հեռուստատեսութիւնը եւ հեռուստացոյցը, գուցէ չէին էլ պատկերացնում, որ իրենց յեղափոխական եւ մարդկութեան պատմութեան ամենակարեւոր գիւտերից մէկը ծառայելու է ոչ միայն աշխարհի հեռաւոր կէտերում տեղի ունեցող իրադարձութիւնը ցուցադրելու, այլ նաեւ դառնալու է քարոզի եւ հասարակութեան վրայ հոգեբանական միջոցներով ներազդող գործիք[1]:

Հեռուստացոյցի միջոցով հեռուստատեսային արտադրանքը սկսեց յայտնուել մարդկանց տներում, ընտանիքներում, սկսեց հասանելի դառնալ հասարակութեան տարբեր շերտերի համար, եւ իհարկէ հեռուստացոյցի հետ միասին ընտանիքներ մուտք գործեցին նաեւ դրանց պարունակած արժէքները, որոնք, քանի որ աշխարհի տարբեր եւ հեռաւոր տեղերից էին, բնականաբար յաճախ նաեւ խորթ էին ակնդիրների համար:

Հայաստանում առաջին պետական հեռուստատեսութիւնը հիմնադրուել է ԽՍՀՄ գերագոյն խորհրդի որոշմամբ 1955 Սեպտեմբերի 5ին, իսկ առաջին հեռասփռումը՝ 1956 Նոյեմբերի 29ին: Հաղորդումները կանոնաւոր հեռարձակւում էին շաբաթական չորս անգամ՝ Երեքշաբթի, Հինգշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերին՝ երկուական ժամով: 1957 Նոյեմբերի 7ին կատարուել է արտասենեկային անդրանիկ հեռարձակումը:

Ինչպէս հաստատում են ֆրանսացի տեսաբանները, 12 տարեկանից բարձր իւրաքանչիւր մարդ օրական միջինը երեքուկէս ժամ անցկացնում է հեռուստացոյցի առաջ[2]: Ըստ հաշուարկների, ստացւում է, որ մէկ տար-

---

[1] Հեռուստացոյցի ստեղծումը կապուած է միքանի գիտնականների աշխատանքի հետ, բայց առաջին ամբողջութեամբ էլեկտրոնային հեռուստացոյցը ստեղծել է Ֆիլօ Ֆարնսուորթը 1927ին ԱՄՆում: Նա կարողացաւ մշակել համակարգ, որը պատկերները փոխանցում էր էլեկտրոնային եղանակով՝ առանց մեքենական մասերի: Հեռուստատեսային առաջին հեռարձակումը տեղի ունեցաւ 1936ին Մեծ Բրիտանիայում, երբ BBCն սկսեց կանոնաւոր հեռարձակումներ: ԱՄՆում հեռուստատեսային առաջին հաղորդումը հեռարձակուեց 1939ին RCA ընկերութեան կողմից:

[2] Ա. Մենեմշեան, Զ. Սարգսեան, Վ. Ստեփանեան, *Հայ թերահասի արժէհամակարգի փոփոխակերպումները էլեկտրոնային լրատուամիջոցների ազդեցութեամբ*, ԵՊՀ հրատ., Երեւան, 2014, էջ 9 (http://publishing.ysu.am/files/Derahasneri_arjehamakargi_popokhumnery.pdf, մատչում՝ 04.05.2025):

ուայ ընթացքում 12 տարեկանից բարձր իւրաքանչիւր մարդ ուղիղ երկու ամիս անցկացնում է նայելով հեռախօսի կամ հեռուստացոյցի պաստառին: Անշուշտ, սա այն ժամանակամիջոցն է, որի ընթացքում այդ տարիքի անձի վրայ հնարաւոր է ունենալ հոգեբանական ազդեցութիւն, որը իհարկէ, արտայայտուելու է վարքային տարբեր դրսեւորումներով՝ հասարակութեան մէջ, ընտանիքում, դպրոցում, ապագայ աշխատավայրում եւ այլ տեղերում, որտեղ նա ինքնադրսեւորուելու հնարաւորութիւն է ունենալու: Ըստ հոգեբանների, երեխայի՝ մինչեւ համացանցային եւ պաստառային մեդիայի հետ առնչուելն ստացած դաստիարակութիւնն ու ձեւաւորուած արժէհամակարգը որեւէ կերպ չեն հանդիսանում վահան՝ այն արժէքների համար, որոնք կարող են թերահասի համար նոր արժէհամակարգ ստեղծել՝ հեռախօսների, հեռուստացոյցի միջոցով նրա կենցաղ մտնելով[3]:

Յստակ որեւէ ցուցանիշ չկայ, թէ հեռուստատեսային ո՛ր ժանրերն են ժամանակային առումով ամէնից շատ տեղ զբաղեցնում եթերում, սակայն հեռուստասերիալը հանդիսանում է այսօրուայ հեռուստատեսութեան ամենասպառուող ժանրերից մէկը, որն էլ հենց ամէնից շատն է իր մէջ պարունակում քարոզ եւ կրում տարբեր արժէքներ ու դիտողների համար սահմանում նոր արժէհամակարգ, կամ էլ՝ աւելի՛ ամրացնում արդէն ձեւաւորուած արժէհամակարգը: Ի սզբանէ սերիալները, որոնք յայտնի են նաեւ օճառային օպերա անուանմամբ, եթեր են հեռարձակուել գովազդի նպատակով եւ նոյնիսկ աւելի վաղ, քան հեռուստատեսութեան գիւտն է. դրանք հեռարձակուել են ռադիոների միջոցով:

ՍԵՐԻԱԼ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Սերիալը հեռուստատեսութեան կինոարտադրութեան ժանր է, որը սովորաբար ներկայացնում է երկարատեւ, զգացմունքային եւ դրամատիկ պատմութիւններ, որոնք հիմնականում ձեւաւորուած են ընտանիքներում, սիրային յարաբերութիւններում կամ հասարակական այլ տիրոյթներում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների շուրջ: Դրանք բաղկացած են դրուագներից՝ էպիզոդներից, սովորաբար շարունակելի աւարտներով:

Այսինքն՝ պատմութիւնները շարունակ չեն հանգուցալուծւում, ինչը նշանակում է, որ իւրաքանչիւր դրուագ աւարտւում է չլուծուած հարցով, որը պէտք է լուծուի յաջորդ դրուագում: «Սերիալ» եզրոյթը ստեղծուել է ամերիկեան մամուլում 1930ականներին: Այդպէս անուանւում էր սերիալային հայրենական ռադիոդրամաների արտասովոր տարածուած ժանրը, որը մինչեւ 1940 զբաղեցնում էր առեւտրային կազմակերպութիւններից հովանաւորուող ցերեկային հեռարձակման ժամերի մօտ 90%ը: Սերիալներն այդ ժամանակ կոչւում էին նաեւ «օճառային օպերաներ», որտեղ «օճառն» ակնարկում էր կենցաղային մաքրող միջոցներ արտադրողների կողմից

[3] Նոյն:

սերիալների հովանաւորութիւնը, իսկ «օպերան» ենթադրում էր հեգնական անհամապատասխանութիւն ցերեկային սերիալի ներքին պատմողական մտահոգութիւնների եւ դրամատիկական ամենաբարձր ոճերի միջեւ: 1920-30ականներին այդ ժանրը փորձարկւում էր առեւտրային ռադիոալիքների եթերում՝ համատեղելով գովազդատուների կարիքները եւ լսարանի սպառողական պահանջները: Գովազդելով կենցաղային մաքրման միջոցներ, արդուզարդ եւ սննդամթերք՝ կարելի է ենթադրել որ սկզբնական շրջանում հիմնական թիրախային լսարանը կանայք էին[4]:

Սերիալները ներկայումս տարբերւում են այն ժամանակի օճառային օպերաներից, երբ դեռ նոր էր այդ ժանրն օգտագործւում հեռասփռման ժամանակ: Ժանրի զարգացմանը գլխաւորապէս նպաստեց հեռուստատեսութեան ստեղծումը, որը հնարաւորութիւն տուեց ոչ միայն լսողական ուղերձներ յղել լսարանին այլ նաեւ՝ տեսողական: Սա լսարանի վրայ աւելի մեծ եւ արագ ազդեցութիւն թողնելու միջոց դարձաւ:

Ներկայիս սերիալներում լսարանին աւելի պատկերաւոր ներկայանալու մեթոդներ են մշակուած:

Սերիալի ընթացքում զարգանում են բազմաթիւ պատմութիւններ, որոնցից ոմանք շուտ են աւարտւում, ոմանք էլ տեւում են աւելի երկար: Դրանք կապուած են միմեանց հետ. որտեղ աւարտւում է մէկը, սկսւում է միւսը: Վերջնական հանգուցալուծումը մշտապէս յետաձգւում է, իսկ դիտողներին հրամցնելով նրանց ժամանակակից ամէնօրեայ իրադարձութիւններով սիւժէներ, ստիպում են նոյնացնել սերիալը իրականութեան հետ[5]: Սերիալների արտադրութեան եւ ցուցադրութեան այս սկզբունքը ազդում է հեռուստադիտողի վրայ՝ պահպանելով լարուածութիւն, սերիալի ապագան կռահելու ցանկութիւն, ենթադրութիւններ եւն.: Սա հեռուստադիտողի համար հետաքրքրութիւն ձեւաւորելու եւ յաջորդ սերիայի նկատմամբ սպասում յառաջացնելու ինչպէս նաեւ դիտելիութիւն ապահովելու հիմնական մեթոդն է: Այս մեթոդների կիրառումը, սերիալների հանրամատչելի լինելը եւ իրականութեան տարրեր պարունակելը կարող են հոգեբանական ազդեցութիւններ թողնել լսարանի վրայ: Հեռուստադիտողը, ինչպէս ներկայում, այնպէս էլ վաղ շրջանում կարող էր ենթարկուել այդ ազդեցութիւններին՝ յաճախ նոյնիսկ առանց գլխի ընկնելու:

Այդ իսկ պատճառով 20րդ դարի երկրորդ կէսից յետոյ կատարուեցին հետազօտութիւններ օճառային օպերաների կամ սերիալների վերաբերեալ: Իսկ 1930ականներին կատարուած հետազօտութիւնները հիմնակա-

---

4 https://webcitation.org/6Df98L5c7?url=http://www.museum.tv/eotvsection.php?entrycode=soapopera :

5 Луиза Саффхил, *Массовая культура: современные западные исследования* (Լ. Սաֆֆհիլ, Զանգուածային մշակոյթ, ժամանակակից արեւմտեան հետազօտութիւններ), Մոսկուա, 2005:

նում ուսումնասիրում էին սերիալների սպառողական լսարանը: 1950-70ականներին եւս բաւարար ուսումնասիրութիւններ չէին կատարւում: Յետոյ իրավիճակը փոխուեց, եւ հետազօտութիւնների միջոցով սկսեցին նաեւ ներկայացուել սերիալների պարունակած մշակութային եւ ընկերային ուղերձները, որոնք լսարանի համար անհետեւանք լինել չէին կարող:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹԵՐԱՀԱՍՆԵՐԻ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Ինչպէս ամբողջ աշխարհում, այնպէս էլ Հայաստանի Հանրապետութիւնում հեռուստատեսային եթերի մեծ մասը յատկացւում է հեռուստասերիալներին, իսկ հայ թերահասի համար հեռուստակայանների ցուցադրած ամենասպառուող արտադրանքը հենց հեռուստասերիալն է (75%), դրանց յաջորդում են *սիթքոմ*ները եւ ժամանցային հաղորդումները:

Ըստ հայ թերահասների շրջանում անցկացուած հարցումների՝ ՀՀում թերահասների կողմից ամենաշատ դիտուող ալիքը «Շանթ» հեռուստաալիքն է (35%), որին յաջորդում են «Արմենիա»ն (30%), «Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերութիւն»ը (ՀՀՀ) (25%)[6]: Միւս հեռուստաալիքները նախընտրող թերահասների թիւն այդքան էլ մեծ չէ:

Սերիալները մասնակցում են թերահասների եւ երիտասարդների արժէհամակարգի ստեղծմանը եւ շատ մեծ ազդեցութիւն կարող են թողնել ցածր տարիքի լսարանի վրայ:

Այս իրողութիւնը մտահոգիչ է եւ առաջացնում է շատ հարցեր: Այդ հարցերից ամենակարեւորներից են՝ արդեօք ո՛ր ժանրերն են ապահովում աւելի շատ սպառում, ի՛նչ մեթոդներ են կիրառւում լսարանի ուշադրութիւնը գրաւելու համար եւ արդեո՞ք այդ մեթոդներն ազնիւ են հեռուստադիտողի, յատկապէս թերահասների եւ հայ մշակոյթի, սովորութիւնների ու ժողովրդի կենսակերպի նկատմամբ:

Սերիալների հանրային ամենաընդգրկուն կարծիքներից մէկն այն է, որ լսարան հաւաքելու համար՝ սերիալների արտադրութիւնը սկսել է հիմնուել ոչ թէ հասարակական խնդիրների նուազեցման, անհատի հոգեբանական վարքի վրայ դրականօրէն ազդելու համար կատարուող աշխատանքի վրայ, այլ հասարակութեան ունեցած պահանջարկի վրայ: Հասարակութիւն, որը տեղ-տեղ նաեւ հանդիսանում է խնդիրներ ստեղծող եւ արատաւոր երեւոյթներ ընդունող ու կրող միաւոր:

Գլխաւոր հարցն այն է թէ արդեօք հեռուստատեսութիւնը պէտք է կրթի-դաստիարակի՞ հեռուստադիտողին (որի մի մասը թերահասներ եւ երիտասարդներ են), թէ՞ յարմարուի նրանց պահանջներին, դաստիարակութեանն ու նախընտրութիւններին՝ յանուն սպառուած լինելու:

---

[6] Մենեմշեան-Սարգսեան-Ստեփանեան, էջ 9:

Այս հետազօտական աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել հայկական սերիալները եւ գտնել վերոնշեալ մտահոգութիւնների եւ հարցերի պատասխանները: Կը խօսենք որոշ («Էլէնի օրագիրը»՝ 2017, «Բանակում»՝ 2009, «Որբեր»՝ 2010, «Յատուկ դասարան»՝ 2018, «Հրեշտակների դպրոցը»՝ 2011) հայկական սերիալների մասին, որոնք մրցանիշային քանակի դիտումներ են ունեցել, ինչպէս նաեւ արժանացել են հանրային քննարկումների եւ քննադատութիւնների[7]: Հասարակութեան պահանջների փոփոխութիւնը ի ցոյց դնելու համար կը փորձենք նաեւ համեմատել իրարանման բովանդակութեամբ երկու սերիալներ, որոնք նկարահանուել են գրեթէ 12 տարի ընդմիջումով: Այս ամէնին կ'օգնեն նաեւ անցկացուած հարցումները, որոնց մասնակցել են 100 երիտասարդներ ու պատանիներ տարբեր մարզերից եւ Երեւանից:

ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեան իրականութեան մէջ ոչ-տեղական արտադրութեան հեռուստասերիալներ սկսել են ցուցադրուել 1990ականներից: Ցուցադրում էին բրազիլական, արգենտինական, վենեսուելական սերիալներ («Գաւիոտա», «Կասանդրա», «Սանտա Բարբարա», «Ստրկուհի Իզաուրան», «Վայրի հրեշտակ»), որոնց կրկնօրինակումները կատարւում էին հայերէնով, իսկ յետոյ, քանի որ այդ սերիալները մտան մարդկանց կենցաղ՝ դառնալով ամէնօրեայ քննարկման թեմա, կարիք զգացուեց նաեւ հայկական տեղական սերիալների ստեղծման եւ ցուցադրման:

Առաջին քայլերը սկսուեցին կատարուել 2003ին, երբ կինոռեժիսոր Միքայէլ Դովլաթեանը որոշեց նկարահանել առաջին հայական սերիալը, որը պէտք է բաղկացած լինէր 40 դրուագից: Ըստ Դովլաթեանի՝ սերիալն այնպիսի բեմագիր ունէր, որն անընդհատ յետոն իմանալու ցանկութիւն էր առաջացնում, եւ հետեւաբար կարող էր գրաւուած պահել հեռուստադիտողի ուշադրութիւնը: Դովլաթեանը ի սկզբանէ չի ցանկացել պատմել սերիալի սիւժէն, որպէսզի հետաքրքրութիւն պահպանուի, սակայն որպէսզի պատկերացում ստեղծուի, թէ ինչ գաղափար է իր մէջ կրել սերիալը, կարելի է մէջբերել Դովլաթեանի հետեւեալ խօսքերը. «*Կարող եմ ասել միայն, որ վերջում յաղթում է այն ուժը, որը կարող է յաղթահարել ե՛ւ դաւաճանութիւնն ու սրիկայութիւնը, ե՛ւ ատելութիւնն ու անհաւասարմութիւնը: Այդ ուժը մի անուն ունի՝ սէր*»: Բայց սերիալը միայն սիրոյ մասին լինելու խնդիր չի ունեցել, քանի որ, ըստ Դովլաթեանի՝ այն նաեւ կրել է իր մէջ երեւանեան օրերի արտացոլանքը: Սերիալում նաեւ շօշափուել են երեւան-

[7] Սերիալների ընտրութեան համար հիմք են հանդիսացել հեռուստաընկերութիւնների պաշտօնական YouTube ալիքներում դրանց գրանցած դիտումները, ինչպէս նաեւ այն սերիալները, որոնք արժանացել են հանրային քննադատութիւնների՝ յօդուածների եւ վերլուծութիւնների տեսքով:

եան ոճրայինը, փողոցը, նաեւ՝ երիտասարդութեանը բախուող այլ խնդիրներ: Ռեժիսորի կարծիքով, հայերը որքան շուտ սկսեն սերիալ նկարել, այնքան լաւ կը լինի, քանի որ թէեւ դա գաղափարական կամ քաղաքական ինչ-որ հարցեր չի լուծում, բայց այնտեղ կայ սէր, սէր՝ հայրենիքի հանդէպ, եւ ուսուցողական բաներ էլ կան, բացի այդ՝ կայ նաեւ բիզնէս[8]:

Որպէսզի պատկերացում լինի, թէ ի՛նչ միջոցներ էին անհրաժեշտ նման սերիալ արտադրելու համար, կարելի է ռեժիսորի ներկայացրած գնացուցակը համեմատել ռուսական սերիալների համար ներդրուող գումարի հետ: Ըստ կինոռեժիսորի, հայաստանեան պայմաններում մէկ սերիայի համար նուազագոյնը 2500 դոլարից մինչեւ 3 հազար դոլար է պէտք: Իսկ Մոսկուայում այդ ժամանակ 200 սերիա ունեցող ֆիլմի մէկ սերիայի համար ծախսւում էր 4000 դոլար, որը նուազագոյն գինն էր: Միջին դերասանը նկարահանման մէկ օրուայ համար ստանում է 100-150 դոլար:

Հայկական իրականութեան մէջ այդ չափի գումարներ գտնելն այդքան էլ հեշտ գործ չէր, ինչն էլ հենց դարձաւ այդ սերիալի այդպէս էլ չնկարահանուելու պատճառը:

Այսպիսով, հեռուստասերիալները հայաստանեան իրականութեան մէջ այնքան էլ երկար պատմութիւն չունեն, սակայն վերջին 10-15 տարիներին, Հայաստանեան սերիալների արտադրութիւնը շատ յագեցուած է, որն էլ ապահովում է ...բազմազանութիւն եւ իհարկէ՝ նոր հարցեր ու խնդիրներ:

ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԻ ՄՈՒՏՔԸ՝ ԹԵՐԱՀԱՍԻ ԿԵԱՆՔ

Ըստ գերմանացի անուանի կինոռեժիսոր եւ տեսաբան Վեռնէր Հերցոգի՝ լասարանին սերիալի հետ կապում է յուզական լիցքաթափումը, երեւակայութեան բաւարարումը եւ խորհրդի ու տեղեկութեան ծարաւը[9]: Ուստի, պահանջները բաւարարելու համար սերիալներում շատ բազմազան մեթոդներ են մշակում: Նշուած երեք պահանջների բաւարարումը ուղղակիօրէն կապուած է սերիալի բեմագրի, երաժշտական ձեւաւորման, ռեժիսորական լուծումների, ընկերային դերերի ներկայացման եւ այն ամէնի հետ ինչը կատարւում է սերիալի ստեղծման ընթացքում:

Բեմագիրը, սիւժէն եւ ընկերային դերերի ներկայացումը ամենակարեւոր բաղադրիչներն են լսարանի անձի կերտման գործում, **քանի որ դրանք եւ դրանց վարքն է օրինակ ծառայում երիտասարդ ակնդիրի համար**: Դերասանը, մտնելով որոշակի սիւժէի եւ բեմագրի մէջ, ներկայացնում է որոշակի կերպար (ընկերային դեր): Այսինքն՝ ընկերային դերը ներկայացւում է սիւժէի ու բեմագրի միջոցով: Ընկերային դերի ճիշտ կամ

---

[8] Լ. Բարսեղեան, «Հայկականն ընդդէմ բրազիլականի», *Հայկական ժամանակ,* 4 Դեկտեմբեր 2003 (https://www.armtimes.com/hy/article/98684 , մատչում՝ 4 Մայիս 2025):

[9] Մենեմշեան-Սարգսեան-Ստեփանեան, էջ 9:

սխալ ներկայացումը սերիալներում ապահովում է իրական կեանքում այդ ընկերային դերի կրողի հանդէպ առաջացած որոշակի ընկալում: Օրինակ՝ սերիալի մէջ տեսնելով ուսուցիչ-աշակերտ յարաբերութիւնները, հեռուստադիտող թերահասը կարող է պատկերացում կազմել, թէ ինչպիսին պիտի լինի - կամ պիտի չլինի - իր վերաբերմունքը ուսուցչի նկատմամբ:

ԲԵՄԱԳԻՐԸ, ՆԻՒԹԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԴԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ընկերային դերի ներկայացումը

Սերիալների բեմագրային գրոյթները անմիջական արտացոլումներն են ինչպէս ընկերային իրականութեան, այնպէս էլ հետեւաբար այդ իրականութեան մէջ բաշխուած կերպարների յատկանիշերի: Ընկերային դերը հասարակութեան անդամների յարաբերութիւններում ամենակարեւոր բաղկացուցիչներից է, քանի որ այն խօսում է մարդու՝ հասարակութեան անդամների նկատմամբ ունեցած դիրքի (ծնող, զաւակ, ընկեր, ուսուցիչ, տնօրէն, գործընկեր եւն.) եւ այդ դերով պայմանաւորուած՝ վարքային դրսեւորումների եւ փոխադարձ սպասելիքների մասին: Ինչպէս ասում է կինոռեժիսոր Արթուր Բերգէրը՝ «*Ընկերային դեր հասկացութիւնը գալիս է ընկերային հոգեբանութիւնից. այն մարդու առօրէական վարքագիծն է, որը ակնկալում է մարդկանցից՝ պայմանաւորուած հասարակական խմբերում կամ կազմակերպութիւններում նրանց ունեցած դիրքով*»[10]: Ինչպէս ասում է արուեստի գիտութիւնների պրոֆեսոր Ռոբերտ Էլընը՝ *«սերիալների բեմագրային գրոյթները անմիջական արտացոլումներն են ինչպէս ընկերային իրականութեան, այնպէս էլ հետեւաբար այդ իրականութեան մէջ բաշխուած կերպարների յատկանիշերի»*[11]: Էլընի այս տեսակէտը լրացնում է Բերգէրի այն միտքը, թէ՝ «*մենք կեանքը տեսնում ենք որպէս պիէս, որտեղ բոլորը դերեր են խաղում*»[12]: Պիէսի փոխարէն այստեղ նոյն յաջողութեամբ կարող ենք ասել նաեւ սերիալ, քանի որ տուեալ տեսանկիւնից նայելիս ե՛ւ պիէսը ե՛ւ սերիալը ընկերային դերերի ներկայացումներն են պարունակում, որոնք էլ իրենց հերթին որպէս օրինակ են հանդիսանում հեռուստադիտողի համար՝ յատկապէս երիտասարդ կամ փոքր տարիքում:

Հայկական սերիալների ամենախոցելի տեղերն ըստ հարցումների մասնակիցների՝ սիւժէն եւ բեմագիրն են: Գրեթէ բոլոր սերիալներում ներ-

---

[10] A. Berger, *Media Research Techniques*, Sage Publications, 1998, էջ 45, https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:9a3b57c9-f636-41fa-b4e7-41825746c25a , մատչում՝ 04.05.2025:

[11] R. Allen, Speaking of Soap Operas, https://webcitation.org/6Df98L5c7?url=http://www.museum.tv/eotvsection.php?entrycode=soapopera , մատչում՝ 4 Մայիս 2025:

[12] Arthur Asa Berger, *Media Research Techniques*, Sage Publications, էջ 45, 1998, (https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:9a3b57c9-f636-41fa-b4e7-41825746c25a , մատչում՝ 4 Մայիս 2025):

կայացուած են միանման դրութեամբ եւ ճակատագրերով կերպարներ: Սրա պատճառով ստեղծում է պատկերացում, որ այդպիսի կերպարները շատ են մեր հասարակութեան մէջ, եւ եթէ միանման, բայց դրական կերպարների շատ հանդիպելը մարդկանց կողմից բնական է ընկալւում, ապա բացասական կերպարների այսքան շատ խաղարկումը հասարակութեան վրայ այնպիսի հետքեր է թողնում, որ մարդիկ սկսում են տարբեր կարծրատիպեր ձեւաւորել իրենց գիտակցութեան մէջ: Փոխւում է նաեւ նրանց վարքագիծը հասարակութեան մէջ: Օրինակ՝ դաւաճան ընկերների եւ ընկերուհիների կերպարները, որոնք կան գրեթէ բոլոր դրամա ժանրի սերիալներում, մարդկանց դարձնում է աւելի փակ եւ կասկածամիտ, **քանի որ ինչպէս արդէն նշուել է, սերիալները պարունակում են մեթոդներ, որոնք ստեղծում են իրականութեան զգացողութիւն, եւ դիտողը, տեսնելով սերիալի բեմագրային զարգացումները, չի բացառում նաեւ, որ իր հետ իրական կեանքում կարող է նման բան պատահել:** Եւ պատահական չէ որ ժողովրդի մէջ ծնուել է «Սերիալի տակ մնալ» (այսինքն՝ սերիալից ***ազդուած*** լինել) պատկերաւոր արտայայտութիւնը, որը յաճախ մարդիկ ասում են իրենց զրուցակցին, երբ վերջինս ինչ-որ անհեթեթ եւ իրականութեան հետ աղերս չունեցող մտքեր, մտավախութիւններ եւ կասկածներ է ունենում[13]:

«Ամէն տարի գարնանը» եւ «Անծանօթը» սերիալներում ներկայացւում է իրավիճակ, որում ընկերը ընկերոջը կամ եղբայրը իր եղբօրը դաւաճանել է, կազմակերպել նրա մահը կամ բանտարկութիւնը եւ դրա շնորհիւ մեծ գումարներ վաստակել: Այսինքն, ներկայացւում են յանուն նիւթական բարեկեցութեան ամենաստոր քայլերին ընդունակ կերպարներ, որոնք մեր հասարակութեան մէջ անհամեմատ նուազ են քան՝ ըստ սերիալների ստեղծած պատկերացումների, եւ որ ամենավնասատուն է, այդ կերպարները սերիալների մէջ հիմականում ներկայացւում են որպէս լաւ եւ բարեկեցիկ կեանքով ապրող մարդիկ, որոնք չեն էլ պատժւում:

Մէկ այլ համընդհանուր խնդիր է հարուստների եւ աւելի շատ հարուստ մարդկանց զաւակների ներկայացումը սերիալներում: «Հրեշտակների դպրոցը», «Նռան հատիկ» (2017) եւ «Հրէշների գայլը» սերիալներում ներկայացուող այն կերպարները, որոնց ծնողները հարուստ են, ունեն շատ վատ վարք, խօսում են տհաճ բառապաշարով եւ ապրում ամենաթողութեամբ, կատարում են յանցանքներ եւ չեն պատժւում, քանի որ փող ունեն. մի՞թէ սա ուղղակիօրէն չի կարող ազդել պատանու կամ երիտասարդի վրայ այն գաղափարով, որ փող շատ ունեցող մարդիկ կարող են անել

[13] Հարցումը ուղղուած է օնլայն ձեւով, Յունուար 2025ին: Մասնակցել են 14-50 եւ 50 եւ աւելի տարիքի շուրջ 100 մարդիկ, Երեւանից եւ մարզերից: Հարցադրման մէջ առաջադրուել է չորս պատասխան՝ 1. երաժշտական ձեւաւորումը, 2. նիւթը, 3. բեմագիրը, 4. դերասանների վարպետութիւնը:

ա՛յն ինչ ցանկանում են՝ թէկուզ, այլ մարդկանց իրաւունքները խախտելու գնով: Այսինքն նախորդ եւ այս օրինակներում երկուստեք գործող երեւոյթը դառնում է փողը:

Այսպիսի օրինակները շատ են հայկական սերիալներում: Շատ են նաեւ ապօրինի, կամ մէկ այլ կնոջ հետ ընտանիք կազմած զաւակների («Նռան հատիկ», «Վերջին ուսուցիչ»՝ 2019), առանց ամուսնութեան յղիացած կանանց («Էլէնի օրագիրը») չարագործ պաշտօնատարների («Նռան հատիկ», «Հարազատ թշնամի»՝ 2014) թմրամոլների («Կախուածութիւն»՝ 2023), ոճրային մշակոյթի կրող եւ սակայն իր հեղինակութիւնը ամենաթողութեան միջոց դարձրած կերպարների («Որոգայթ» 2008) օրինակները: Իսկ բռնութեան տեսարաններն այնքան շատ են եւ սովորական դարձած, որ դրանց շարքը անվերջանալի է թւում: Սրանք այնպիսի օրինակներ են, որոնք ուղղակիօրէն ազդում են անհատի եւ հասարակութեան եւ այդ երկուսի փոխկապակցուածութեան վրայ:

Նման կերպարների ընդգրկումը, որպէս կանոն, արդարացնում են այն գաղափարով, որ կերպարները վերցուած են իրականութիւնից: Սակայն չի կարելի մոռանալ, որ այս կերպարները նաեւ օրինակ են երիտասարդների համար, եւ շատ վտանգաւոր՝ յատկապէս, երբ կերպարները մարմնաւորում են գեղեցկադէմ աղջիկ/տղաք, որոնք լաւ կեանք ունեն, վարում են լաւ մեքենայ, հանգստանում են թանկարժէք հիւրանոցներում, ժամանակ են անցկացնում լաւագոյն սրճարաններում, կարողանում են լիովին վայելել կեանքը եւ նոյնիսկ դերից դուրս՝ իրական կեանքում շատ սիրուած են եւ ունեն մեծ լսարան, այսինքն՝ անուղղակի հետեւորդներ:

ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԻ ԴԻՏԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ո՞վ իր առողջութիւնը բժշկի փոխարէն կը վստահի կօշկակարին

Հայկական սերիալների դիտելիութիւնը ապահովելու համար արտադրողները դիմում են տարբեր միջոցների, դրանցից ամենայայտնին մեծ լսարան/հետեւորդ ու ժողովրդականութիւն ունեցող մարդկանց ներառումն է նկարահանումներում իբրեւ դերասան: Մեծ լսարան ունեցողների շարքին են դասւում յայտնի *բլոգըր*ները, *տիկտոկըր*ները, *մոդէլ*ները: Դրանով հայկական սերիալներում փոքրանում է կրթութիւն ունեցող դերասանների տեղը, քանի որ նրանց փոխարէն արտադրողները նախընտրում են դերը վստահել, գեղեցիկ մարմնով գրաւիչ *մոդէլ*ների, որոնք կ'ապահովեն այդ սերիալի առաւել դիտելիութիւնը: Սակայն հարցման[14] մասնակիցների 70%ը դէմ է այդ երեւոյթին եւ նրանցից մէկը մի հետաքրքիր արտայայտութեամբ բացատրել է դա. «*Կարո՞ղ էք ձեր հիւանդ ատամը հե-*

[14] Հարցումը ուղղուած է օնլայն ձեւով, Յունուար 2025ին: Մասնակցել են 14-50 եւ 50 եւ աւելի տարիքի շուրջ 100 մարդիկ, Երեւանից եւ մարզերից:

ռացնելու համար գնալ կօշկակարի մօտ... ո՞չ, այդ դէպքում ինչու՞ դիտել կինօ, որտեղ դերը կատարողը դերասան չէ»:

Իրադարձութիւնները՝ որպէս իրականութեան արտացոլման միջոց

Դիտելիութեան ապահովման մէկ այլ ճանապարհ է սերիալում տուեալ ժամանակաշրջանում կատարուած իրադարձութիւնների վառ արտացոլումը: Դա ստեղծում է դիտող-սերիալ մեծ եւ ամուր կապ, որը սակայն արտայայտւում է ամենավտանգաւոր երեւոյթներից մէկով՝ ***ապրումակցում***ով: Իհարկէ, սերիալը չպիտի լինի ժամանակավրէպ. այն պէտք է նաեւ լինի մեր օրերի նկարագիրը, բայց պէտք է նաեւ հաշուի առնել, որ կան իրադարձութիւններ, որոնց հետքը ցաւոտ եւ խորն է հասարակութեան սրտում: Խօսքը հմնականում հայ-ադրբեջանական պատերազմից յետոյ նկարահանուած այն սերիալների մասին է, որտեղ արտացոլւում է յետպատերազմական կեանքը, եւ որքան էլ այն նկարահանուած լինի սփոփելու, գօտեպնդելու նպատակով, միեւնոյն է, կարող է յուզել մեր հասարակութեան մի մեծ զանգուածի, որն անձամբ բախուեց պատերազմին ու դառը կորուստներին: Այդպիսին է, օրինակ, «Ծաղիկներ ձեան տակ» հեռուստասերիալը, որի բեմագիրը գրուել է 44օրեայ պատերազմից յետոյ: Ըստ սերիալի մասին հնչած կարծիքների այն թեմատիկ առումով առնչւում է պատերազմի հետ եւ պատմում է գերութիւնից վերադարձած զինուորի մասին: Զինուորը գերի է ընկել 1994ին՝ արցախեան առաջին պատերազմի ժամանակ, եւ հիմա վերադառնալով յայտնւում է իր համար անծանօթ իրականութիւնում: Նա պէտք է սկսի ապրել այն մարդկանց հետ, որոնք տարիներ ապրել են առանց նրա: Սերիալն ունի սիւժէտային դրուագներ, որոնք վերցուած են իրականութիւնից: Իհարկէ, գուցէ արտադրողը պարզապէս փորձել է օգնել մարդկանց, որպէսզի նրանք յաղթահարեն իրենց հանդիպած դժուարութիւնները եւ նպատակ չի ունեցել "ճիշտ" ժամանակին ցուցադրել իր սերիալը՝ օգտուելով ժողովրդի ու հասարակութեան մէջ տիրող տրամադրութիւնների ալիքից, սակայն փաստ է այն, որ սերիալը կը ցնցի այն մարդկանց ներաշխարհը, ովքեր ապրել են այդ ամէնը եւ ովքեր մինչ օրս սպասում են պատերազմում անհետ կորած իրենց հարազատներին:

Թերահասներին վերաբերող սերիալներից մէկը՝ «Որբեր» սերիալը ժամանակին եղել է ամենաքննադատուած սերիալներից մէկը[15]: Այն պատմում է որբ երեխաների խնդիրների մասին: Մանկատան երեխան պէտք է զգայ, որ ինքը մանկատնից յետոյ կարող է կազմել ընտանիք, ունենալ երեխաներ եւ ապրել բարեկեցիկ կեանքով, սակայն, ըստ ժամա-

[15] Տե՛ս՝ https://www.panorama.am/am/news/2009/02/09/vorber/1270015 :

նակին արուած հարցումների[16]՝ մանկատան շատ երեխաներ աւելի էին յուսահատւում եւ նրանց թւում էր, թէ մանկատնից դուրս գալուց յետոյ եւս իրենց կեանքը շարունակելու է ընթանալ բարդ ու դաժան ճանապարհով: Այսինքն սերիալում ներկայացւում են մարդկային ճակատագրեր, որոնք համընկնում են լսարանի անդամների կեանքին: Այս երեւոյթը կառավարել գրեթէ անհնար է, քանի որ ի՛նչ էլ նկարուի, կը լինեն մարդիկ, որոնք ապրումակցելու են, սակայն կարելի է աւելի նուրբ եւ աւելի մեղմ մատուցել այդ կերպարներին, եւ ոչ թէ, օրինակ մի կերպարի հետ այնքան դժբախտութիւններ կապել, որ ապրումակցողը յայտնուի վատ հոգեվիճակում: Խնդիրն այն չէ, որ սերիալում կարող են ներառուել կերպարներ, որոնք կը ստիպեն մարդկանց ապրումակցել: Այլ՝ թէ արդեո՞ք ճիշտ են ներկայացուած այդ կերպարները, արդեո՞ք վտանգաւոր չեն դիտողի համար:

Մէկ վտանգաւոր ապրումակցման օրինակ է, երբ դիտողը սերիալում տեսնում է ճակատագրով, ընկերային խնդիրներով իրեն նման մարդ, որը իվերջոյ ինքնասպանութեան փորձ կամ ինքնասպանութիւն է գործում:

Այս երեւոյթն աւելի յայտնի է որպէս Վերթէրի Էֆեկտ[17]: Դա այն է, երբ լրատուական նիւթերում, սերիալներում կամ գրքերում կատարուած ինքնավնասման մասին այնքան մանրամասն են ներկայացնում, որ ընթերցողը, զուգահեռներ տանելով եւ այդ կերպարի հետ նմանութիւններ գտնելով ինք եւս կարող է դիմել այդ քայլին, մտածելով, որ դա լուծում է:

«Յատուկ դասարան». յատուկ կառոյցների ներքաշումը սերիալների արտադրութիւն (դպրոց, բանակ)

Իհարկէ, թերահասների համար աւելի գրաւիչ են դպրոցի, դասարանի, համադասարանցիների շուրջ զարգացող սիւժէով սերիալները, որտեղ դպրոցականները կարող են իրենք իրենց գտնել, սակայն այսպիսի դէպքերում պատասխանատուութիւնն աւելի մեծ է եւ պէտք է աւելի շատ ուշադրութիւն դարձնել կերպարաստեղծմանը: Այսիպիսի սերիալներում յաճախ ենք հանդիպում անպարկեշտ վարք ցուցաբերող, սակայն ընկերների ու դասընկերների կողմից յարգուած կերպարների: **Ընկերային հարթակներում** ամէնից շատ քննարկուող հեռուստասերիալը «Յատուկ դասարան»ն է, որի սիւժէն արդէն քննարկուող եւ քննադատուող է: Սովորական մի դպրոցում բացուել է «Յատուկ դասարան»՝ "խնդրայարոյց" թերահասների համար, որպէսզի նրանց երկրորդ հնարաւորութիւն տրուի: Այնտեղ իւրաքանչիւրն ունի իր անձնական խնդիրը, դրամատիկ գիծը, ընկերային խնդիրները, եւ այս ամէնի հետ մէկտեղ նրանք բախւում են նաեւ

---

[16] Հարցմանը մասնակցել են մանկատներում ապրող կամ ապրած, 20+ տարիքի 20 հոգի: Հարցումը կատարուել է դէմ յանդիման, Յունուար 2025ին:

[17] Տե՛ս՝ https://www. alliancevita.org/en/2022/09/the-werther-effect-or-copycat-suicides/ :

դպրոցի ներսում խտրականութեան, ենթարկւում ճնշումների: «Յատուկ դասարան»ում գլխաւոր կերպարներից մէկը անուասայլակի օգնութեամբ է տեղաշարժւում, որի պատճառը դասարանցու կողմից ֆիզիկական բռնութեան ենթարկուելն է: Այս սերիալի քննադատելի կողմն այն է, որ հենց գլխաւոր եւ դրական համարուող կերպարներն են յաճախ դատապարտելի արարքների հեղինակները, ոչ-օրինակելի բառապաշար օգտագործողները: Այսինքն՝ սիրելի կերպարները, որոնք հիմնականում սերիալներում պէտք է լինեն օրինակելի, այստեղ - մեղմ ասած - այդքան էլ օրինակելի չեն, թէեւ շատ ընկերասէր են եւ արդարամիտ:

Դպրոցականների մասին սերիալը՝ «Հրեշտակների դպրոցը», իր ժամանակին եւս մեծ քննարկումների պատճառ էր հանդիսացել[18]: Նախ եւ առաջ այն մեծաքանակ լսարան ունեցաւ, որտեղ շատ մեծ թիւ էին կազմում հենց դպրոցականները, սակայն դպրոցը այստեղ եւս սիւժէի եւ կերպարաստեղծման զոհ դարձաւ: Ներկայացւում էր սովորական դպրոց, որտեղ կերպարները բազմազան էին: Տնօրէնը՝ խստապահանջ, բայց նաեւ վատ բնաւորութեան տէր կին էր, որին օգնում էր իր քծնող փոխտնօրէնը, իսկ աշակերտները չէին յարգում տնօրէնին, յաճախ էլ՝ ուսուցիչներին: Աշակերտների թւում էին մեծահարուստի որդին, որը որպէս կանոն աչքի էր ընկնում իր տգեղ պահուածքով, դասընկերուհին, ով սիրում էր ամուսնացած տղամարդու, գլխաւոր հերոսը, ով մարզիկ էր եւ յաճախ էր ընկնում վիճաբանութիւնների ու ծեծկռտուքների մէջ:

Թւում է, թէ վերը նշուած խնդիրները պիտի լինէին ամենաքննադատուածը: Եւ ահա, սակայն, եթեր է տրւում մի հեռուստասերիալ, որը ըստ արտադրողի՝ կոչուած է թմրամոլութեան դէմ պայքարին: Այս սերիալի հերոսներից իւրաքանչիւրն ունի կախուածութիւն, վախեր, նպատակներ, երազանքներ ու պատմութիւն, որի շուրջ էլ կառուցւում է հեռուստանախագիծը, որը կոչւում է «Կախուածութիւն»: Այստեղ գլխաւոր կերպարները երիտասարդներ են, ովքեր տարբեր ճանապարհներով յայտնւում են այնպիսի վիճակում, որտեղից դուրս գալ քչերին է յաջողւում: Առաջին հայեացքից թւում է թէ սա դաստիարակչական է, եւ ցոյց է տալիս թմրանիւթի սարսափելի ազդեցութիւնը մարդու կեանքում, սակայն կայ մի նրբութիւն. երեխաների եւ պատանիների կողմից սիրուած դերասանները եւ դերասանուհիները, որոնց նմանուել ցանկացողները քիչ չեն հասարակութեան մէջ, այժմ տանում են թմրամոլի կամ դրա վաճառքը իրականացնողի դերեր: Այդ մարդիկ հասարակութեան շատ անդամների համար կրկնօրինակման մոդէլներ են: Վերջիններս թերահաս անհատի՝ ընկերային դերերի եւ այդ դերը ստանձնողի վարքի ձեւերի, կենսակերպի կամ յատկանիշերի մասին պատկերացումներ կազմելու միջոց են հանդիսանում:

---

[18] Սիրանուշ Եղիազարեան «Հայկական սերիալների “փառքն” ու թշուառութիւնը», “Մեդիամաքս”, 16.02.2012 https://mediamax.am/am/news/society/4118/ :

Սա թերեւս ամենամեծ խնդիրն է սերիալ նկարահանողների համար, որովհետեւ հարց է առաջանում, ինչպէ՞ս խուսափել քարոզի հակառակ ազդեցութիւնից, ինչպէ՞ս անել, որ դիտողը վերցնի բացարձակապէս լաւը: Չէ՞ որ մի բանը դատապարտելիս, երբ խօսում ես դրա մասին կամ ցոյց ես տալիս՝ եւս պրոպագանդա է: Հարցումներին մասնակցածների 46%ը կարծում է, որ այս սերիալը բացասական ազդեցութիւն ունի եւ շատ աւելի ճիշտ կը լինէր, եթէ սերիալը ուղղուած չլինէր յատուկ թեմայի, այսինքն արծարծէր երիտասարդութեան խնդիրները, որոնցից մէկն էլ լինէր թմրանիութերի մեծ քանակով շրջանառութիւնը: Հարցման մասնակիցների եւս խոշոր մաս (15%) ո՛չ դրական է համարում սերիալը, ո՛չ էլ բացասական, իսկ 39%ը կարծում է, որ սերիալը կ'օգնի հայ երիտասարդութեան եւ թերահասութեան մէջ արատաւոր երեւոյթների նուազեցմանը[19]:

Էլէնի օրագիրը

Թերեւս դպրոցներում նկարահանուող սերիալներից ամենաարդարացուածը հասարակութեան մէջ, նաեւ հարցման մասնակիցների շրջանակում «Էլէնի օրագիր»ն է, որը ըստ հարցման մասնակիցների 65%ի՝ դրական ազդեցութիւն է թողնում երիտասարդութեան վրայ, քանի որ սիւժէի, իրադարձութունների, կերպարների միջոցով քարոզւում է ընկերասիրութիւն, բարձրացւում սիրոյ դերը եւ կարեւորութիւնը, լաւ սովորելու համար ծաղրուող աղջիկը յետագայում դառնում է յաջողակ եւ արժանանում սերիալի ամենալաւ, պարկեշտ կերպարներից մէկի սիրուն: Պէտք է ասել թէ-եւ, որ այստեղ էլ կան հայկական սերիալներին բնորոշ կերպարներ, որոնք այնքան շատ չեն, որ ազդեն անհատի եւ անհատ-հասարակութիւն կապի վրայ:

Հայկական բանակ

Սերիալները մուտք գործեցին նաեւ պետական միւս լուրջ կառոյց՝ Բանակ: Նկարահանուեց բոլոր ժամանաների ամենասիրուած սերիալներից մէկը՝ «Բանակում»ը: Այն ուշադրութեան արժանի է ոչ միայն նրա համար, որ ամէնից շատ դիտելիութիւնը ունի թերահասների շրջանում եւ բանակի մասին է, այլ նաեւ այն պատճառով, որ տղաները բանակ են զօրակոչւում հենց թերահասութեան աւարտին, 18 տարեկանում[20]:

Սերիալը ներկայացնում է զինուորական կեանքը՝ ընդգրկելով Հայաստանի բանակի առօրեան, մարտական պատրաստութիւնը եւ զինուորների առօրեայ խնդիրները: Այն չափազանց սիրուած է Հայաստանում եւ Սփիւռքում, եւ այն դիտում են տարբեր տարիքային խ.մբերի մարդիկ: Սերիալի հիմնական պատմութիւնը հիմնուած է նորակոչիկների կեանքի,

---

[19] Տե՛ս՝ ծնթ. 14:

[20] Մենեմշեան-Սարգսեան-Ստեփանեան, էջ 13:

նրանց յարմարուելու դժուարութիւնների, ընկերութիւն ձեռք բերելու, ինչպէս նաեւ նրանց ծառայութեան ընթացքում առաջացած մարտահրաւէրների վրայ: Բացի այդ, սերիալը յաճախ անդրադառնում է զինուորական միջավայրում առկայ կատակներին, հումորին եւ նուրբ փոխյարաբերութիւններին, ինչը այն դարձնում է ոչ միայն դինամիկ, այլեւ զուարճալի: Իսկ մեր երիտասարդութեանը շատ հարկաւոր է, որ բանակը ներկայացուի ոչ միայն որպէս փորձութիւնների եւ վտանգների տեղ, այլեւ ուրախութեամբ, ընկերասիրութեամբ, հումորներով եւ կատակներով լի մի միջավայր, եւ այս ամէնի մասին փաստում է մեր անցկացրած հարցումը, ըստ որի՝ հարցուածների 88%ը դրական է համարում «Բանակում» սերիալի ազդեցութիւնը երիտասարդների վրայ: Արդիւնքը երեւում է նաեւ զինուորական ծառայութիւն անցած եւ անցնել պատրաստուող տղաների շրջանում կատարուած հարցումներին մասնակցող ակնդիրների կարծիքներով, որոնցից ամենաուշագրաւը սա էր. «*Բանակում կեանքն այնպիսին չէ, ինչպէս մեր սիրելի սերիալում, եւ շատ հազուադէպ են լինում համընկնումներ, սակայն «Բանակում» սերիալը փոխում է բանակի մասին պատկերացումները եւ հաղորդում է ծառայութեանը դրական տրամադրութիւն, լաւատեսութիւն. իհարկէ, տարբեր էպիզոդներում նաեւ դառնում է ուսուցման եւ դաստիարակչական հիանալի միջոց*»[21]:

Սերիալում ընդգրկուած են յայտնի եւ ոչ-յայտնի դերասաններ, որոնք իրենց կերպարներով արտայայտում են բանակային կեանքին բնորոշ տարբեր տեսակէտերը: Սերիալը ունեցել է եւ ունի բազմաթիւ եթերաշրջաններ եւ մեծ թուով դիտողներ, ինչը վկայում է նրա յաջողութեան եւ հանրաճանաչութեան մասին: Հարցման մասնակիցների 60%ը նաեւ սիրով դիտում են սերիալը մեր օրերում՝ կրկնութիւնների ժամանակ:

«Բանակում» սերիալը հիանալի օրինակ է այն բանի, թէ ինչպէս համարձակութիւն ունենալ սերիալ նկարահանել պետական ամենակարեւոր կառոյցի մասին եւ յաջողել, սիրուել ու բարձր գնահատուել: Ամենադրական կողմերից մէկն այն է, որ այս սերիալում եւս կան վատ կերպարներ, բայց այնքան շատ չեն, որ պատկերացում ստեղծուի, թէ միջավայրն է այդպիսին, եւ աւելին՝ այդ կերպարները հենց հանդիսանում են նաեւ ուսուցողական դրուագների հիմնական մասնակիցները: Ամենավառ օրինակն էլ հենց այն է, թէ ինչպէս վարուել վատ սպաներին հանդիպելու դէպքում, ինչպէս վերաբերուել խելագարի նման իրենց պահող ծառայակիցներին, ինչպէս վերաբերուել ուրիշի իրաւունքները խախտելով իր ծառայութիւնը յարմարաւէտ դարձնողներին, ինչպէս ճիշտ պատժել զինուորին, որ չնսեմացուի նրա անձը... Նման խնդիրների առաջ բանակում, ցաւօք սրտի, կարող է կանգնել իւրաքանչիւր մարդ, եւ հենց սա է պատճառը,

[21] Տե՛ս՝ ծնթ. 14:

որ թէեւ «Բանակում»ը եւս արժանացել է քննադատությունների[22], սակայն այսքան սիրուած է եւ գնահատուած, եւ որ ամենակարեւորն է՝ չի կորցրել իր այժմէականութիւնը նաեւ մեր օրերում եւ ի տարբերութիւն դպրոցի կամ համալսարանի մասին նկարահանուած սերիալների, բանակի մասին այս սերիալից յետոյ չեն էլ փորձում նկարահանել նմանատիպ մի սերիալ, գուցէ այն մտավախութեամբ որ աւելի լաւը չլինի...:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ուսումնասիրելով հայկական սերիալների արտադրութիւնը եւ լսարան-սերիալ կապը, այստեղ բարձրաձայնեցինք միքանի խնդիրներ: Դրանց առաւել աչալուջ, համապատասխան, ընկերային արժեչափերի համապատասխան հայեցակարգային չափորոշիչներով լուծումը կ'օգնի աւելի լաւ սերիալներ արտադրել եւ լսարանի ապահովումը կատարել թերահաս, երիտասարդ եւ տարեց հեռուստադիտողի հանդէպ արդար եղանակներով:

Խնդիրներից առաջինն այն էր, որ յաճախ ենք բախւում մարդու դժբախտութեան 'ճոխացմանը', բացասական եւ ստոր կերպարների քանակի պատճառով որոշակի ընկերային տիրոյթի մասին վատ կարծիք ստեղծելուն: Միւս խնդիրն այն էր, որ այդքան էլ օրինակելի չեն յաճախ այն հերոսները, որոնք ունեն նիւթական ապահովուածութեան այնպիսի մակարդակ, որը ձգտելի է դիտողներից շատերի համար: Մեծ խնդիր է նաեւ, որ սերիալները որքան էլ տարբեր են, միեւնոյն է՝ նման են իրենց ստեղծած կարծրատիպերը... շատ սերիալներում աղքատը կա՛մ խեղճ է կա՛մ ստոր, հարուստը կա՛մ ագահ է կա՛մ անարդարօրէն հարստացած, հարուստի որդին հիմնականում նիւթապաշտ է եւ ցածր արժէհամակարգով ու ամենաթողութիւնը վայելող, լաւ սովորողը՝ ծաղրուած, միայնակ...:

Լաւ կը լինի նաեւ, որ սերիալ արտադրողներն աշխատեն դերասանական կազմում ընգրկել դերասանների եւ ոչ թէ յայտնի մարդկանց:

Եւ վերջում առաջանում է մէկ հարց. ի՞նչ կը լինէր, եթէ սերիալի բացասական եւ դատապարտման արժանի կերպարները լինէին նիւթապէս անապահով, չվարէին լաւ մեքենայ, չյարգուէին շրջապատում եւ հակառակը՝ պարկեշտ կերպարներն ունենային վերը նշուած յատկանիշերը ու նիւթական առաւելութիւնը, արդեօ՞ք դա մեր հասարակութեան համար չէր լինի դրականօրէն յեղափոխական:

Արդիւնքում հասկանում ենք, որ սերիալներն ունեն ոչ միայն ժամանցային, այլեւ մշակութային ու ընկերաբանական ազդեցութիւն, եւ կարող են ձեւաւորել հասարակական արժէքներ, կարծրատիպեր եւ վերաբերմունքներ, իսկ սերիալում կառուցուած կերպարները նպաստում են հասարակութեան վարքային նորմերի պահպանմանն ու վերարտադրութեանը,

[22] Եղիազարեան:

միաժամանակ մասնակցելով հեռուստադիտողի ինքնութեան ձեւաւորմանը:

ՅԵՏ ԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պէտք է ասել, որ Հայաստանում կայ ՀՀ օրէնքով սահմանուած մարմին՝ Հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի յանձնաժողովը, որը կարգաւորում է եթերը, ամրագրում եթերային հեռարձակողների ազատ գործելու, քաղաքացու հաւաստի եւ ամբողջական տեղեկատուութիւն ստանալու իրաւունքները, օրէնսդրօրէն սահմանափակում է սեռային բնոյթի, սարսափ եւ ակնյայտ բռնութիւն պարունակող տեսա- եւ ձայնային նիւթերի, անչափահասների առողջութեան, մտաւոր եւ ֆիզիկական զարգացման, դաստիարակութեան վրայ հնարաւոր բացասական ազդեցութիւն ունեցող տեսալսողական բովանդակութիւնը (օրինակ՝ եթերում արգելւում է բռնութեան, սպանութեան կամ ծխելու տեսարաններ ցուցադրելը, խաղամոլութեան, թմրամոլութեան քարոզը), սահմանում է արտօնագրման կարգերը, պաշտպանում է հեղինակային իրաւունքը եւն.: Սակայն այդ օրէնքները վերաբերում են ընդհանուր եթերային քաղաքականութեանը, իսկ մասնաւորապէս սերիալների սիւժէները եւ դրանց պարունակած ուղերձները կարգաւորող մարմիններ՝ չկան:

Սերիալների ոլորտը կարգաւորելու հիանալի մեթոդ կը լինէր գեղարուեստական մարմնի/խորհրդի ստեղծումը, որը բարձր չափորոշիչներ կը սահմանէր սերիալների եւ հեռուստաեթերային արտադրանքների ստեղծման համար: Դա մեծապէս կը նպաստէր բարոյագիտական, դաստիարակչական առումով որակեալ, չկարծրատիպացուած արտադրանք ստանալուն եւ հասարակութեանը աւելի բարձրարժէքային ուղերձներ յղելուն:

THE IMPACT OF ARMENIAN SOAP OPERAS ON THE YOUNG
(SUMMARY)

MUSHEGH TONOYAN
mushotonoyan0440@gmail.com

The author argues that TV serials do not constitute merely a means of entertainment but rather are a strong tool for the formation of cultural indebtedness and the building of social norms. He bases his arguments on a survey of 100 young respondents from Yerevan and the regions, between the ages of 14 and 22.

The paper highlights a number of Armenian serials of the last two decades and analyses their impact on the young TV watchers. It focuses on the scenario and its structure, the social status of the heroes, the responsibility of the media and how all this is perceived by the young TV watchers.

The author notes that the serials are having a solid impact on the formation of the value system of the young watchers, their world perception and eventually their attitude and behavior in life. The author examines the role played by gender stereotypes and their enduring impact.

Interestingly, the author notes that the serials generate a set of public debates and discussions with opposite views, thus establishing a podium for the formation of opinions and views. As a positive example the author notes that the serial *Banakum* (In the Army), which features diverse aspects of the daily life of conscripts in the army, has been the favorite serial among the respondents.

The author concludes that, notwithstanding the existing laws which precondition an ethical frame for the content of the serials, these laws need modifications and a framework which better serves the formation of civic citizenship among the young generation.